

Микола КОРДОН,

доцент кафедри історії України
Житомирського державного університету
імені Івана Франка, кандидат історичних наук.

Газопроводи в обхід України: що за цим стоїть?

2017 рік ознаменувався перемогою України над Росією в міжнародному суді в Стокгольмі, який відхилив претензії російського газового монополіста «Газпрому» щодо формули розрахунку ціни за газ та принципу «бери або плати». Згідно з останнім Україна мала платити за 52 мільярди кубів газу на рік навіть якби спалювала значно менше. Окрім того, Стокгольмський суд скасував заборону «Газпрому» на реекспорт газу Україною.

Але на енергетичному горизонті України з'явилися нові виклики. Це, насамперед, «Північний потік-2». Цей газопровід між Росією та Німеччиною планують прокласти по дну Балтійського моря на додачу до «Північного потоку-1», через який «Газпром» розпочав постачання палива в Європу в 2012 році.

Угода акціонерів про будівництво проекту «Північний потік-2» була підписана в 2015 році. До складу консорціуму увійшли російський «Газпром», дві німецькі, англо-голландська, австрійська і французька компанії. Вартість проекту — 11 мільярдів доларів.

Задіяти газопровід заплановано на четвертий квартал 2019 року. Якраз тоді закінчується діючий контракт «Газпрому» на транзит газу з Україною.

Проти «Північного потоку-2» поставили свої підписи прем'єр-міністри Чехії, Естонії, Угорщини, Латвії, Польщі, Словаччини, Румунії і президент Литви. Вони висловлюються щодо недоцільності й політичного забарвлення цього проекту, підтримують намір України залишатися ключовим транзитером російського газу до Європи. «Північний потік-2» позбавляє не тільки Україну, Словаччину і Польщу мільярдних прибутків, а й Європейський Союз — реальної конкуренції на енергетичному ринку та збільшує монополію «Газпрому». Цей проект кардинально суперечить основам політики енергетичної безпеки Євросоюзу. Проти «Північного потоку-2» виступає й Італія.

«Північний потік-2» наполегливо протягують Німеччина, Австрія і Франція, чії компанії різною мірою беруть участь у реалізації цього проекту. Колишній канцлер Німеччини Герхард Шредер нині очолює раду компаній «Північний

потік-2», яка цілком належить «Газпрому». В «Північному потоці-1» він також був головою ради. «Газпром» платить йому в рази більше, ніж зарплата канцлера.

Початком розгортання конфлікту інтересів був OPAL — наземне продовження підводного газопроводу «Північний потік». Він відкриває можливість постачання газу до Європи в обхід України. Завдяки спільним зусиллям країн Вишеградської групи, принциповій позиції, зокрема Польщі, яка звернулася до суду ЄС із позовом щодо порушення «Газпромом» норм Євросоюзу в сфері конкуренції та прав споживачів, проект «Північний потік-2» поки що не отримав «зеленого світла» в ЄС. Суд Європейського Союзу, рішення якого, стверджують юристи, — остаточне й оскарженню не підлягає, призупинив чинність лобістського дозволу Єврокомісії на розширений доступ «Газпрому» до німецького газопроводу OPAL. Нині чимало лідерів країн ЄС дійшли нарешті розуміння, що цей газопровід ще сильніше затягне зашморг залежності Європи від Кремля.

За розхитування європейської політики єдності шляхом поступок «Газпрому» критикують Єврокомісію Україна і Польща. Під час візиту Петра Порошенка до Польщі на початку грудня 2016 року президенти України й Польщі закликали Єврокомісію переглянути рішення про наданий «Газпрому» дозвіл збільшити обсяги постачання газу до Європи в обхід України. Лідери України й Польщі звернули увагу на те, що це рішення суперечить політиці санкцій Європейського Союзу, оскільки стимулює додаткові грошові надходження до Росії, одночасно обмежуючи прибутки України від транзиту газу.

Нині Україна залишається головним маршрутом постачання російського газу до ЄС, забезпечуючи його транзит. Україна була і залишається надійним транзитером голубого палива. Газотранспортна система України — одна з найпотужніших у світі. Вона має унікальну мережу підземних сховищ газу в західній частині країни і є найкоротшим та найефективнішим транзитним маршрутом і важливим елементом безпеки постачання газу в регіоні.

У «Нафтогазі» визнали, що без транзиту російського газу ГТС України знеціниться в п'ять разів.

Україна вживає всіх можливих заходів, аби не допустити будівництва газопроводів, якими Росія може транспортувати паливо до країн Європи в обхід території України. Голова Верховної Ради України Андрій Парубій назвав

блокування будівництва «Північного потоку-2» одним із найважливіших завнішньополітичних завдань.

Категорично виступають проти «Північного потоку-2» США, які не раз заявляли, що він не відповідає інтересам Європи й України. Підписавши влітку новий пакет санкцій проти Росії, президент США Дональд Трамп фактично поховав ідею реалізації «Північного потоку-2». Заготовлені під нього труби, напевне, так і залишаться лежати під відкритим небом.

Посол США в Україні Марі Йованович нещодавно зауважила, що втрати України через «Північний потік-2» можуть сягнути 3% ВВП.

Під час візиту до Польщі влітку 2017 року Дональд Трамп заявив, що США мають намір значно збільшити транспортування до Європи скрапленого газу. Його отримують шляхом охолодження до -162°C . В результаті цього обсяг газу зменшується в 600 разів. Після транспортування танкерами морським шляхом до терміналу він знову нагрівається, закачується в газопроводи і надходить на ринок. Якщо постачання до Європи американського скрапленого газу буде швидко реалізоване, то невдовзі за його результатом, за словами Трампа, настане «радикальна трансформація всього регіону».

Альтернативою «Північному потоку-2» може стати й польський проект Northern Gate, який повинен вивести у Центральну Європу норвезький газ. Віце-президент Європейської комісії Марош Шефчович заявив про підтримку цього проекту й про те, що Європа не повинна випускати цей шанс із рук.

Проти американських санкцій щодо «Північного потоку-2» виступили Німеччина, Австрія і Франція. Берлін і Відень також категорично проти постачання американського скрапленого газу в Європу.

Конкурентом не тільки газотранспортної системи України, але й «Північного потоку» є «Турецький потік», який намагається реалізувати Російська Федерація в обхід України. Він має бути прокладений по дну Чорного моря з Росії до Туреччини і прийти на зміну «Південному потоку». Його, за рішенням ЄС, заблокувала Болгарія, через територію якої він мав пролягати. Щоб гроші не пропали даремно, а Росія вже витратила 6 мільярдів доларів на прокладання трубопроводу та будівництво на своїй території компресорних станцій «Південного потоку», вона намагається перекрити ці витрати «Турецьким потоком». У разі реалізації цього проекту в грудні 2019 року тільки його перша нитка позбавить Україну транзиту газу в розмірі 15 мільярдів кубометрів. Це весь обсяг, який іде нині на Туреччину через Україну.

Під час перебування в Києві в лютому 2017 року керівник зовнішньополітичного відомства Туреччини Мевлюта Чавушоглу зауважив, що в питаннях енергетичної безпеки його країна керується національними інтересами. За словами міністра, «Турецький потік» має для його країни велике значення. Проте він визнав, що «є також країни, які відчують дискомфорт від цього проекту». Для Туреччини труба з Росії — це додатковий заробіток і знижки ціни на газ. А для Російської Федерації — обхід України, щоб позбавити її заробітку від транзиту газу з Росії в Європу.

Залишаючись головним транзитером російського газу в країни ЄС, Україна припинила його закупівлі для себе, не імпортує газ із країни-агресора. Почалися закупівлі блакитного палива у західних країнах, яке постачається за реверсом. Якщо в 2013 році з Росії Україна отримувала імпортного газу 92%, в 2014-му — 74%, 2015-му — 37% зі стійкою тенденцією до скорочення, то у 2016 році відсоток становив «нуль». Від 25 листопада 2015 року Україна не придбала жодного кубометра палива у «Газпрому». Монополії цієї політико-енергетичної структури покладено край.

Щоправда, мало хто замислюється: а де ж береться той «реверсний» газ? Зрозуміло, що переважно — це той же «газпромівський» продукт, який продають нам європейці з відповідними своїми націнками. Тож в обсягах реалізації «Газпром» навряд чи серйозно втрачає.

Зростає видобуток українського газу, підвищується енергоефективність. У найближчому майбутньому Україна має вповні забезпечити потребу в цьому виді енергоресурсів, стати незалежною від імпорту газу. З 2021 року їй навіть прогнозують роль експортера цього палива.

А поки що газові суперечки тривають. Україна шукає альтернативу російському газу, а Росія — альтернативу українській газотранспортній системі, шукає інші дороги в Європу.

Микола КОРДОН,

директор Житомирського регіонального навчально-наукового центру з європейської та євроатлантичної інтеграції України, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка.